

Son yıllarda Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında karşılıklı üst düzey ziyaretler de yapılmıştır.
Cumhurbaşkanı Abdullah Gül çeşitli Afrika ülkelerini ziyaret etmiştir.

Türkiye Afrika'da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme On Beş Yıl Sonra

Turkey in Africa: The Implementation of the Action Plan and an Evaluation after Fifteen Years

Numan HAZAR

Abstract

Turkey had certain attempts to develop its relationship with African countries in the past. The idea of Turkey's making a general plan encompassing its relations with Africa in all its parts started to develop in late 1990's. In recent years, on the other hand, Turkey has shown more interest in the African Continent, and within this framework there has been more efforts to develop the relations with African countries in every field. This study deals with the factors which makes Turkey's opening to Africa possible and necessary. Besides, the concrete steps taken to develop relations with Africa within the scope of the African Action Plan are assessed.

Keywords: Turkey, Africa, African Action Plan, African opening, Turkish foreign policy

Eylem planı fikri, hükümet temsilcilerinin, Afrika'daki Türkiye büyükelçilerinin, özel sektör temsilcilerinin, Afrika ülkelerinin fahrî başkonsoloslarının katıldığı çeşitli toplantılar çerçevesindeki görüşmelerle 1998 yılında olgunlaştı. Bu toplantılardaki görüşler ışığında Dışişleri Bakanlığı, Afrika Kıtası ile Türkiye'nin ilişkilerini düşünülebilecek her alanda geliştirmek için bir eylem planı hazırlamıştır.

Giriş

Son yıllarda Türkiye, Afrika ülkeleriyle ilişkilerini her alanda geliştirmek için çabalarını arttırmıştır. Bu çerçevede, Afrika ülkeleriyle ilişkileri geliştirmek için geçmişte, zaman zaman da olsa, az çok yoğun girişimler olmuştur. Türkiye, Birleşmiş Milletler nezdinde Kıbrıs konusunda zorluklarla karşılaşınca heyetler veya temsilciler Afrika ülkelerine gönderilmiştir. Kimi durumlarda ekonomik ve ticari işbirliği olanaklarını geliştirmek için aynı şekilde özel temsilciler gönderilmiştir. Ama Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerini tüm yönleriyle kapsayan genel bir plan düşünülmemiştir.

Türkiye'nin, bir eylem planı tasarlayarak hiçbir ayırım yapmadan tüm Afrika Kıtası ile ilişkilerini geliştirmek istemesi 1998 yılında olmuştur. Türk yetkililerini bir eylem planını yapmaya yönelten temel düşünce, Türkiye ile Afrika kıtası arasındaki ilişkilerin mevcut büyük potansiyel dikkate alındığında tatmin edici görünmediği saptamasından kaynaklanmıştır. Afrika kıtasıyla ilişkileri büyük ölçüde artırmak gerekiyordu.

Eylem planı fikri, hükümet temsilcilerinin, Afrika'daki Türkiye büyükelçilerinin, özel sektör temsilcilerinin, Afrika ülkelerinin fahrî başkonsoloslarının katıldığı çeşitli toplantılar çerçevesindeki görüşmelerle 1998 yılında olgunlaştı. Bu toplantılardaki görüşler ışığında Dışişleri Bakanlığı, Afrika Kıtası ile Türkiye'nin ilişkilerini düşünülebilecek her alanda geliştirmek için bir eylem planı hazırlamıştır.

Ama neden? Bu soruya cevap vermek için önce Türkiye'nin bu politikası ile ilgili bazı hususları vurgulamak gerekir.

Türkiye'nin politik, ekonomik, ticari ve kültürel alanlarda Afrika ülkeleriyle ilişkileri arzu edilen düzeye gelemiyordu. Bir yandan ilişkiler, gelişen ve dikkate değer ekonomik ve ticari bir büyüme gösteren Türkiye gibi bir ülkenin boyutlarıyla orantılı değildi. Öte yandan diplomatik ilişkiler yeterince kurulmadığı için Türkiye ile Afrika ülkelerinin, ancak Birleşmiş Milletler Örgütü, İslam İşbirliği Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar içinde ilişkileri vardı. Ayrıca ekonomik, ticari ve kültürel ilişkiler tam potansiyel düzeylerine erişememişti. Türkiye Afrika'nın sorunlarını ve zorluklarını bilmiyordu. Öte yandan Afrikalılar, yaygın düşüncelerin de etkisiyle, Türkiye ile ilgili diplomatik konularda olumlu bir anlayışa sahip değillerdi.

Ama Türkiye'nin tüm Afrika ülkeleriyle özel ilişkiler geliştirmek ve sürdürmek hususunda kimi avantajları vardı:

* Türkiye'nin Afrika'da sömürgeci bir geçmişi yoktu. Gerçekten de Afrika'daki eyaletleri, vilayetleri ve halklarıyla ve komşu devletlerle çok güzel ilişkiler içinde olması dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu da aslında bir Afrika ülkesiydi. Sömürgeci bir devlet değildi, tüm milletlerin milli kimliklerini koruyarak dini özgürlüklerine özgürce sahip olduğu Roma İmparatorluğunun *pax romana'sı* gibi yalnızca *pax ottomanica'yı*, bir barış sistemini temsil ediyordu. Osmanlı

Türkiye'nin Afrika Kıtası'na açılım politikasının önemi, Afrika'nın karşılaştığı az gelişmişlik, doğal afetler ve iç politika krizleri sorunlarına Türkiye'nin kayıtsız kalmamayı insani bir görev olarak değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır.

İmparatorluğu, İspanya'nın Kuzey Afrika'daki sömürgeci yayılımına engel olmuştur. Bundan dolayı Cezayir, Tunus ve Libya milli kimliklerini Türklere borçludur. Aynı şekilde Osmanlı İmparatorluğu, Doğu Afrika'da Portekiz sömürgeciliğine engel olunmasında önemli bir rol oynamıştır.

* Bir Afrika ülkesi olan Osmanlı İmparatorluğu'na şu Afrika eyaletleri ve vilayetleri dahil idi: Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Habeş Eyaleti (Somali, Eritre, Cibuti, bugünkü Etiyopya'nın Harrar bölgesi ve bugünkü Sudan'ın Kızıl Deniz kıyısını içine almaktadır) ile Sudan'ın kendisi. Nijer, Çad ve Uganda'nın kimi bölgeleri de Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde kalmaktaydı.

* Osmanlı İmparatorluğunun Zanzibar, Güney Afrika ile de dostluk ilişkileri ve tarihte Sahra'nın

büyük bölümüne hükmeden Kanem-Bornu Devleti ile ittifakı vardı.

* Sayıları çok olmasa da Türkiye'de yaşayan Afrika kökenli Türk vatandaşları da vardır.

* Afrika ülkelerinde Türkiye'ye karşı bir sempati vardır. Afrika'nın Müslümanları dini ortaklıkları dolayısıyla Türkiye ile dostluğa iyi gözle bakmaktadır. Bunun yanında, Afrika'nın Hıristiyan halklarının, Mustafa Kemal Atatürk'ün reformlarına ve laiklik sistemine bir hayranlığı vardır. Ama bir bütün olarak Afrika, çağımızdaki ilk ulusal kurtuluş savaşı olarak kabul edilen Türkiye'nin bağımsızlık savaşına ve kimi Afrika ülkeleri liderlerine ulusal bağımsızlık dönemleri başlarında iyi bir örnek olan Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen reformlara özel bir hayranlık duymaktadır. Zaten Cezayir, Mısır, Tunus, Libya,

Nijerya, Gana, Senegal ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde Kemalizmin izlerini görmek mümkündür.

* Son olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun da sanayileşmiş Avrupa devletleri tarafından parçalanma ve sömürgeleştirilme tehdidine maruz kaldığını da eklemek gerekmektedir.

* Türkiye, Afrika ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmek hususuna her zaman önem vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından birkaç yıl sonra 1926 yılında Türkiye, Etiyopya'da bir Büyükelçilik açmıştır. O tarihlerde Afrika'da yalnızca birkaç bağımsız ülkenin olduğunu unutmamak gerekir. Türkiye, sömürgeleştikten kurtulma sürecinin başlangıcından itibaren tüm Afrika ülkelerinin bağımsızlığını tanımış ve kimi ülkelerde büyükelçilik açmıştır.

* Osmanlı İmparatorluğu, 1914 yılına kadar Afrika'nın parçalanmasına yön veren bir "Genel Anlaşma"nın ilan edildiği Berlin Konferansı'na (Kasım 1884-Şubat 1885) katılmasına karşın Afrika'nın Avrupa devletleri tarafından paylaşılmasına ilke olarak karşı çıkmıştır. Konferans'ta üzerinde durulan ilk ilke *hinterland ilkesi* idi. Bir kıyıya yerleşmiş her devletin komşu gücün bölgeleri sınırlarına kadar iç bölgede hakları vardı, ama gerçek işgal olmadan *hinterland* ilhak edilemezdi ve her tür toprak ele geçirme veya yerlilerle yapılan anlaşmaların diğer imzacı taraflara bildirilmesi gerekiyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nun görüşü Avrupa Devletlerinin, özellikle Fransa'nın görüşü ile uyuşmuyor, Osmanlı vilayeti Trablusgarp'ın hinterlandı konusunda Fransa ile çatışıyordu. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nun, Büyük Sahra ile imparatorluğun Akdeniz limanları arasındaki tarihi ticaret yolunu kontrol eden Tuaregler dahil bölgenin yerlileriyle iyi ilişkileri vardı.

* Öte yandan Afrikalılar, büyük ekonomik, siyasi ve sosyal gelişmeler gerçekleştiren ve gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'nin tüm Afrika ülkelere diğer ülkelerden daha iyi bir model olabileceği görüşündedir. Başka bir ifade ile Afrikalılar Türkiye'nin deneyimlerinden yararlanabileceklerdir.

* Türkiye Birleşmiş Milletlerin veya diğer örgütlerin girişimi ile uluslararası topluluğun gerçekleştirdiği barışı koruma harekâtlarına Somali, Sudan (Darfur ve Güney Sudan), Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Liberya ve Kotdivuar'da (Fildişi Kıyısı) katılmıştır.

* Son olarak Türkiye'nin Afrikalılarla dostluğuna ve bütün kıta ile sağlam ekonomik ve ticari ilişkilere ihtiyacı olduğu da yadsınamaz.

Söz konusu unsurlar Türk-Afrika ilişkilerini yoğunlaştırma olanağı sağlayabilecek çok olumlu hususlardır.

1998 yılında kabul edilen Türkiye'nin Afrika'ya Açılım Eylem Planının uygulanmaya konmasından bu yana geçen zamanda Türkiye ve Afrika arasında bu konuda yapılanlar hakkında bir bilanço çıkarmadan önce bu eylem planında öngörülen ve önerilen hususlara bir göz atmak gerekir.

Genel olarak eylem planı, bütün alanlarda Türkiye ile Afrika Kıtası arasında ilişkilerin geliştirilmesini öngörüyordu. Çeşitli alanların yanında eğitim ve savunma alanlarında işbirliğinin, ekonomik, ticari ve kültürel ilişkiler için önerilen önlemlerle birlikte siyasi ilişkileri kurmak ve diplomatik konularda karşılıklı bir anlayış yaratmak için sağlam bir zemin oluşturabileceği düşünülmüştü.

Eylem planının siyasi önlemleri aşağıdaki önerileri içermektedir:

- Afrika ülkelerine yönelik olarak temsil bakımından üst düzeyde (Devlet Başkanları, Başbakanlar ve Bakanlar) davetler yapılması
- Dışişleri Bakanlıkları arasında siyasi danışma mekanizması kurulması
- Birleşmiş Milletler, İslam İşbirliği Örgütü ve diğer uluslararası örgütler içinde Afrika ülkeleriyle temasların ve danışmaların artırılması
- Parlamento heyetleri arasında karşılıklı ziyaretlerin yapılması
- Afrika ülkelerine resmi heyetlerin gönderilmesi
- İnsani yardımların yapılması
- Birleşmiş Milletler teknik ve mali yardım programlarına katkı sağlanması

Afrika'yı Türk kamuoyuna ve Türkiye'yi Afrika'ya tanıtmak için enformasyon faaliyetlerine özel bir önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu amaçla Dış Politika Enstitüsü ve Stratejik Araştırmalar Merkezleri gibi hükümet dışı örgütler tarafından Türkiye'de düzenlenen seminerlere ve konferanslara akademisyenler davet edilmesi planlanmıştır.

Ayrıca eylem planında Türkiye'nin Afrika Kıtasındaki diplomatik mevcudiyetini iyileştirmek için 15'den 12'ye düşen Afrika'daki Büyükelçilik sayısını yeni Büyükelçilikler kurarak artırılması öngörülmektedir. Başlangıçta, Afrika'da üç yeni büyükelçilik açılacaktı. Büyükelçilikler açılmasının hemen gerçekleştirilmesi mali sebeplerle mümkün olmadığı için Afrika'nın kimi başkentlerinde fahri konsolosluklar açılması da öngörülmüştür. Büyükelçilik kadroları için kimi idari önlemler de önerilmektedir.

Eylem planında Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile ekonomik ilişkilerini geliştirmek için birçok önleme yer verilmiştir:

- Hukuki çerçeveyi oluşturmak için ekonomik, teknik ve bilimsel işbirliği konularında temel anlaşmaların imzalanması; arkasından yatırımların teşviki ve karşılıklı olarak korunması ve çifte vergilendirmenin önlenmesi anlaşmalarının yapılması
- Teknik ve uzmanlık gerektiren alanlardan sorumlu (ekonomi, ticaret, sanayi, tarım, eğitim ve sağlık) bakanların Türkiye tarafından davet edilmesi
- Teknik alanlarda kısa süreli eğitim programlarına uzmanların davet edilmesi
- Afrika ülkeleri için teknik yardım programlarının yapılması
- Afrika Kalkınma Bankası'na bölge dışı donör ülke olarak üye olunması
- Afrika İhracat-İthalat Bankası'na (Afreximbank) üye olunması
- Karşılıklı işadamları ziyaretlerinin düzenlenmesi

- Özel sektörler arasında temasların teşvik edilerek iş konseylerinin veya ortak ticaret odalarının kurulması

Eylem planında eğitim ve kültür alanında da önlemler öngörülmüş, Afrikalılara verilen bursların sayısı artırılmıştır. Aynı zamanda Türk burslarının daha çekici olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Kültürel ilişkileri geliştirmek için Afrika ülkeleriyle kültür anlaşmaları veya kültürel değişim programları yapılması öngörülmüştür. Üniversiteler arasında işbirliği ve temaslar teşvik edilmiştir.

Afrika'yı Türk kamuoyuna ve Türkiye'yi Afrika'ya tanıtmak için enformasyon faaliyetlerine özel bir önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu amaçla Dış Politika Enstitüsü ve Stratejik Araştırmalar Merkezleri gibi hükümet dışı örgütler tarafından Türkiye'de düzenlenen seminerlere ve konferanslara akademisyenler davet edilmesi planlanmıştır. Ayrıca söz konusu kuruluşlar bünyesinde bir Afrika İncelemeleri Merkezi'nin kurulması önerilmiştir. Bu bağlamda, Afrika'nın ekonomik, sosyal ve politik konularını incelemek için akademisyen değişiminin esas olduğuna, uzman ve araştırmacıların değişiminin da önemli olduğuna karar verilmiştir.

Savunma sanayi alanında işbirliği, hava ulaşımı ve deniz taşımacılığının artırılması ve akademik çevreler arasında daha yoğun temaslar da teklif edilmiştir. Eylem planının politik düzeyde onaylanmasından sonra uygulamaya koymak için çabalar harcanmıştır. Eylem planı bağlamında üst düzey memurlar için teknik ziyaretler ve politik düzeyde (devlet başkanları, bakanlar) ziyaretler

2010 yılında Kahire’de yapılan Darfur’un Yeniden İnşası ve Kalkınması için Uluslararası Donörler Konferansı’nda, Türkiye, Mısır ile birlikte eş başkanlık üstlenmiştir.

düzenlenmiştir. Zaman içinde Türkiye-Afrika ilişkilerinin gelişmesinde ilerlemeler görülmüştür.

2003 yılında Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından Afrika Ülkeleri ile Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi belgesi hazırlanmıştır. Bundan başka 2005 yılında Türk Hükümeti 2005 yılını Afrika yılı olarak ilan etmiştir. Bu çerçevede, ekonomik ve ticari anlaşmalar yapmak için karşılıklı üst düzey ziyaretler yapılmıştır. Ayrıca hukuki temeli tamamlamak için iki taraflı ekonomik ve politik mekanizmalar oluşturulmuş ve ticaret heyetlerinin karşılıklı ziyaretleri teşvik edilmiştir. Böylece Türkiye’nin Afrika Kıtasıyla ilişkileri bir ivme ve dikkate değer bir içerik kazanmıştır.

Türkiye’nin Afrika Kıtası’na açılım politikasının önemi, Afrika’nın karşılaştığı az gelişmişlik, doğal afetler ve iç politika krizleri sorunlarına Türkiye’nin kayıtsız kalmamayı insani bir görev olarak değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır.

12 Nisan 2005 yılında Türkiye’ye Afrika Birliği’nde gözlemci ülke statüsü verilmiştir. Etiyopya’nın başkenti Addis Ababa’daki Türkiye Büyükelçiliği Afrika Birliği nezdinde akredite edilmiştir. Ayrıca Addis Ababa’da Ocak 2008 tarihinde yapılan X. Afrika Birliği Zirve Toplantısında Türkiye’nin Afrika Kıtası’nın stratejik ortaklarından biri olduğu onaylanmıştır.

Türkiye-Afrika ilişkileri tarihinde daha önemli bir aşama 18-21 Ağustos 2008 tarihinde İstanbul’da yapılan Türkiye ve Afrika İşbirliği Zirve toplantısında Türkiye ile Afrika arasındaki işbirliğinin resmen onaylanması olmuştur. Bu zirve toplantısında “Türkiye-Afrika İşbirliği İstanbul Deklarasyonu: “Ortak Bir Gelecek İçin İşbirliği ve Dayanışma”ve “Türkiye-Afrika Ortaklığı İçin İşbirliği Çerçevesi” oy birliği ile kabul edilmiştir. Bu toplantıya 49 ülke katılmıştır: 6 Cumhurbaşkanı, 5 Cumhurbaşkanı yardımcısı, 7 Başbakan, 1 Başbakan yardımcısı, 14 Dışişleri Bakanı, 12 Bakan, Afrika Birliğinin de içinde olduğu 11 uluslararası ve bölgesel örgütlerin tem-

silcileri. Türkiye ile Afrika arasındaki sürekli işbirliği mekanizması kurulması açısından kesin bir dönüm noktası olan bu zirve toplantısında, öncelikli işbirliği alanları şu şekilde belirlenmiştir: Hükümetler arası işbirliği, ticaret ve yatırım, tarım, tarımsal ticaret, kırsal kalkınma, su kaynaklarının yönetimi, küçük ve orta boy işletmeler, sağlık, barış ve güvenlik, altyapı (taşıma ve telekomünikasyon), medya, enformasyon ve enformasyon teknolojisi, çevre.

Zirve toplantısında alınan kararların uygulamaya konulmasını izlemek için” Türkiye-Afrika Ortaklığı İşbirliği Çerçevesi” belgesi hükümleri uyarınca bir izleme mekanizması da kabul edilmiştir. Zirve toplantısından sonraki ikinci yılda Kıdemli Memurlar Toplantısı, üçüncü yılda bakanlar düzeyinde bir Gözden Geçirme Toplantısı ve beşinci yılda bir Afrika ülkesinde Türkiye-Afrika İşbirliği Zirve toplantısı yapılmasına karar verilmiştir.

Zirve toplantısında kabul edilen işbirliği alanlarına uygun olarak hazırlanan 2010-2014 yıllarını kapsayan bir ortak uygulama planı 15 Aralık 2010 yılında Türkiye’de düzenlenen birinci Kıdemli Memurlar Toplantısında kabul edilmiştir.

Öte yandan işbirliği sürecini değerlendirmek ve zirvenin gelecek toplantısını hazırlamak amacıyla “Bakanlar Düzeyinde Gözden Geçirme Konferansı” 16 Aralık 2011 tarihinde İstanbul’da yapılmıştır.

Türkiye Afrika Bölgesel Örgütleri’yle de ilişkilerini geliştirmiştir. Abuja’daki (Nijerya) Türkiye Büyükelçiliği “Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS)” nezdinde 2005 yılında akredite edilmiştir. Türkiye, 2008 yılında “Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi (IGAD) Uluslararası Ortaklar Forumu’nun” üyesi olmuştur. Darüsselam’daki (Tanzanya) Türkiye Büyükelçiliği 2010 yılında “Doğu Afrika Devletler Topluluğu (EAC)” nezdinde akredite edilmiştir. Lusaka’daki (Zambiya) Türkiye Büyükelçiliğinin “Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA)” nezdinde akredite edilmesi de öngörülmüştür.

Türkiye’nin Afrika Kalkınma Bankası’na ve Afrika Kalkınma Fonu’na katılımı 14-15 Mayıs 2008’te yapılan Governörler Toplantısı’nda kabul edilmiştir. Böylece Türkiye, Afrika Kalkınma Bankası’nın bölge dışı 25. üyesi olmuştur.

Yetkili makamlar ve ilgili kuruluşlarla yapılan görüş alışverişleri sonunda hazırlanan Türkiye’nin Afrika politikası ilkelerini içeren Strateji Belgesi Başbakanlık genelgesi olarak yayınlanmıştır. Bu genelge gereğince Dışişleri Bakanlığı’nın gözetiminde bir “Afrika Stratejisi Eşgüdüm Komitesi” oluşturulmuştur.

Bundan başka, Türkiye ikili ilişkilerinin gelişmesine ve Afrika ülkeleriyle yakınlaşmaya da büyük önem vermiştir. Bu bağlamda Afrika ülkelerinde yeni diplomatik misyonlar kurulması, karşılıklı ziyaretler yapılması ve her düzeyde temasların olması, iş birliği mekanizmalarını yaratılması ve gerekli anlaşmaların yapılması yoluyla ekonomik, ticari ve kültürel ilişkilerin hukuki çerçevesini tamamlamak için büyük çabalar harcanmıştır. İnsani yardım programları ve ekonomik gelişmeyi hedefleyen yardım programları hazırlanmıştır. Öte yandan kültürel ilişkileri geliştirmek ve eğitim alanındaki katkıları artırmak için çabalar gösterilmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi ile Nijerya, Gana, Sudan, Tanzanya gibi Sahra’nın güneyindeki Afrika ülkelerinin parlamentolarında dostluk gruplarının olması ikili ilişkilerin gelişmesine büyük ölçüde katkı sağlamaktadır.

Türkiye Afrika’daki misyonlarının sayısını arttırmaya karar vermiştir. Türkiye’nin Afrika ülkelerinde 15 Büyükelçiliği vardı; bunlardan üçü (Akra/Gana, Mogadişu/Somali ve Darüsselam/Tanzanya) ekonomik veya güvenlik nedenleriyle kapatılmıştır. Bu sebeple, Türkiye’nin yakın bir tarihe kadar Afrika’da 12 Büyükelçiliği (Rabat/Fas, Cezayir/Cezayir, Tunus/Tunus, Trablus/Libya, Kahire/Mısır, Hartum/Sudan, Dakar/Senegal, Abuja/Nijerya, Kinshasa/Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Addis Ababa/Etiyopya, Pretoria/Güney Afrika ve Nairobi/Kenya) bulunmaktaydı.

Son yıllarda açılan büyükelçiliklerimiz şunlardır: 2009:Darüsselam/Tanzanya, Abidjan/Kotdivuar (Fildişi Kıyısı).

2010: Yaunde/Kamerun, Bamako/Mali, Akra/Gana, Kampala/Uganda, Luanda/Angola, Antananarivo/Madagaskar,

2011: Lusaka/Zambiya, Maputo/Mozambik, Nouakchott/Moritanya. Harare/Zimbabwe, Mogadişu/Somali, Banjul/Gambiya, Juba/Güney Sudan,

2012: Niamey/Nijer, Windhoek/Namibiya, Uagadugu/Burkina Faso, Libreville/Gabon.

Böylece Afrika'daki Türkiye Büyükelçiliği sayısı 31 adet olmuştur.

Açılma kararı alınan Gine Cumhuriyeti ile Çad Cumhuriyeti nezdindeki Türkiye büyükelçiliklerine henüz büyükelçi atanmamıştır.

İçinde bulunulan yılda Cibuti'de Türkiye Büyükelçiliği açılması kararı da alınmıştır. 2012 sonunda Afrika'daki Türkiye Büyükelçiliği sayısı 34 olmaktadır.

Gelişen ilişkiler ışığında şimdi Ankara'da Sahra'nın güneyindeki ülkelerin 11'inin büyükelçilikleri bulunmaktadır (Etiyopya, Gambiya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Moritanya, Nijerya, Senegal, Somali, Sudan, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Uganda ve Angola). Kimi Afrika ülkeleri son zamanlarda Ankara'da büyükelçilik açmaya karar vermiştir: Kenya, Kamerun, Gine, Madagaskar, Gana, Gabon, Zambiya, Zimbabwe, Ruanda, Tanzanya, Kongo Cumhuriyeti, Nijer, Güney Sudan, Cibuti, Burkina Faso, Sierra Leone. Kuzey Afrika ülkelerinin (Fas, Tunus, Cezayir, Libya ve Mısır) Türkiye'de her zaman büyükelçiliklerinin mevcut olduğunu da eklemek gerekir.

Bu münasebetle belirtmek gerekir ki Türkiye'nin Afrika politikası her zaman en üst düzeyde desteklenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın desteği olmadan Türkiye'nin dış politikası ile ilgili böyle önemli bir strateji başarısı kuşkusuz sağlanamazdı.

Son yıllarda Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında karşılıklı üst düzey ziyaretler de yapılmıştır.

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül çeşitli Afrika ülkelerini (Gana ve Gabon (2011), Kenya ve Tanzanya (2009), Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kamerun, Nijerya (2010)) ziyaret etmiştir. Başbakan Erdoğan, Etiyopya, Sudan, Somali ile Güney Afrika'yı ziyaret etmiştir. Öte yandan, Afrika Devlet Başkanları da Türkiye'yi ziyaret etmişlerdir: Nijerya, Çad, Cibuti, Somali, Moritanya, Tanzanya, Uganda ve Zambiya.

9-13 Mayıs 2011 tarihlerinde İstanbul'da yapılan Birleşmiş Milletler IV. En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı'nda Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu mevkidaşları ile görüşmeler yapmışlardır.

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın bir kaç on yıl önce Etiyopya'yı ziyareti ve Başbakan Necmettin Erbakan'ın Nijerya'yı ziyareti dışında geçmişte Türkiye ile Sahra'nın güneyindeki Afrika ülkeleri arasında üst düzeyde çok az temasın olduğunu belirtmek gerekir. Doğal olarak Fas, Cezayir, Tunus, Libya ve Mısır'ın bunun dışında olduğunu belirtmek gerekmektedir. Zira bu ülkelerle her zaman ve karşılıklı olarak her düzeyde temas olmuştur. Yakın geçmişte Türk ve Afrikalı bakanların veya üst düzey memurların karşılıklı ziyaretlerinin arttığı da görülmüştür. Yukarıda da değinildiği üzere, Türkiye birçok Afrika ülkesinde barış koruma harekâtlarına katkı sağlamıştır.

Türkiye'nin Afrika'da barışı, istikrarı ve kalkınmayı sağlamaya destek olma politikası bağlamında, 2010 yılında Kahire'de yapılan Darfur'un Yeniden İnşası ve Kalkınması için Uluslararası Donörler Konferansı'nda, Türkiye, Mısır ile birlikte eş başkanlık üstlenmiştir. Bu Konferans'ta Türkiye 2010-2015 yılları için sağlık, tarım ve eğitim alanlarında 70 milyon dolarlık bir yardımda bulunacağını belirtmiştir.

Öte yandan Türkiye 2010 yılında İstanbul'da Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından düzenlenen Somali Konferansı'na ev sahipliği yapmıştır. İkinci Konferans da içinde bulunduğumuz yıl içinde İstanbul'da yapılacaktır.

Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) Afrika Kitası için değişik alanlarda işbirliği ve teknik

yardımları projeleri gerçekleştirmek amacıyla faaliyette bulunmaktadır. TİKA Afrika'daki programlar için eşgüdüm sağlamaya yönelik olarak üç Bölgesel Ofis açmıştır: Addis Ababa (2005), Dakar (2007) ve Nairobi (2012). Kahire'de de yakında bir Bölgesel Ofis açılması öngörülmektedir. Ayrıca 2011 yılında Trablus ve Mogadişu'de İrtibat Ofisleri açılmıştır. TİKA şimdiye kadar 37 ülkede projeler yapmıştır. Türkiye'nin devlet kuruluşları ve sivil toplum örgütleriyle yaptığı kalkınma yardımı 2009 yılında 97 milyon dolara 2010 yılında 102 milyon dolara ulaşmıştır.

Türkiye ile Afrika arasındaki taşımacılık ve hava ulaşımı sorunlarını gidermek için Türkiye ulusal havacılık şirketi Türk Hava Yolları (Turkish Airlines) Afrika'da yeni hatlar açmıştır. Türk Hava Yollarının İstanbul'dan Afrika'da çeşitli merkezlere başlattığı uçuşları şunlardır: Hartum, Addis Ababa, Lagos (2006), Johannesburg ve Cape Town (2007), Nairobi ve Dakar (2009), Darüsselam, Entebbe ve Akra (2010), Mogadişu (2012). Bittabi belirtmek gerekir ki Türk Hava Yolları'nın, Türkiye ile Fas, Cezayir, Tunus, Libya ve Mısır arasında her zaman uçuşları olmuştur.

Eğitim alanında 1991 yılından bugüne kadar Türkiye, Afrikalılara 3254 burs vermiştir. Bu bursların 864 adedi kullanılmıştır. 2011-2012 eğitim yılı için Afrika ülkelerine sunulan burslar 425 adettir. Milli Eğitim Bakanlığının istatistiklerine göre Türkiye'de 589 burslu Afrikalı vardır. Bundan başka Diyanet İşleri Başkanlığı Türkiye'deki okullarda din adamları eğitimi için 116 burs vermiştir.

Öte yandan son yıllarda Türkiye'nin Afrika Kıtası ile ticaretinin sürekli şekilde arttığını belirtmek gerekir. Sahra'nın güneyindeki ülkelerle ticaret hacmi 2000 yılında 742 milyon dolar, 2005 yılında 3 milyar dolar ve 2008 yılında 5,5 milyar dolar olmuştur. Bununla birlikte, küresel ekonomik kriz Türkiye'nin Sahra'nın güneyindeki ülkelerle ticaretini olumsuz olarak etkilemiştir. Nitekim 2009 yılında ticaret hacmi 4.88 milyar dolar ve

2010 yılında 4 milyar dolarda kalmıştır, 2011 yılında ise ticaret hacmi 7,5 milyar dolara ulaşmıştır. Türkiye'nin tüm Afrika Kıtasıyla dış ticaret hacmi ile ilgili rakamlar şöyledir: 2005 yılında 9 milyar dolar, 2009 yılında 15,87 milyar dolar, 2010 yılında 14,1 milyar dolar ve 2011 yılında 17,1 milyar dolar.

Türk müteahhitleri de Afrika ülkelerinde faaliyette bulunmaktadır. 1972 ile 2010 arasında tüm dünyada 89 ülkede Türk müteahhitleri tarafından üstlenilen projelerin %21'i Afrika'da gerçekleştirilmiştir (39 milyar dolar). Bu projelerin %19'u Kuzey Afrika'da ve %2'si (3,7 milyar dolar) Sahra Altı Afrika'da gerçekleştirilmiştir.

Genel değerlendirme olarak Türkiye'nin Afrika Kıtasına açılımı politikasının başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Son on beş yılda, Türkiye'nin tüm Afrika ülkeleri ile bütün alanlarda ilişkileri gelişmiştir.

Bu bağlamda iki önemli tarihi belirtelim. 1998 yılında Türkiye Afrika'ya açılmak için geniş kapsamlı ve planlı bir yaklaşım içinde bir eylem planı hazırlamıştır; 2005 yılında da Türk Hükümeti 2005 yılını Afrika yılı olarak ilan etmiş ve tüm Afrika ülkeleri ve Afrika örgütleriyle ilişkilerini geliştirmek ve yoğunlaştırmak için çabalarını arttırmıştır.

Bu politikanın olumlu sonucu, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Örgütü Güvenlik Konseyi 2008-2010 dönemi geçici üye adaylığı için Afrika ülkeleri lehte oy kullandığı zaman görülmüştür. Elbette, Türkiye ile Afrika arasındaki dostluk ilişkileri ve yakın bir işbirliği yalnızca tüm ilgili tarafların yararına olmayacak, ayrıca bu durum kuşkusuz bölgesel ve uluslararası barış ve istikrara da katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak Afrika politikasının Türk dış politikasının gerçek bir başarısı olarak nitelendirilebileceğini söyleyebiliriz.

Kaynakça:

- Africa A-Z Continental and Country Profiles, Africa Institute of South Africa, Pretoria, 1998.
- Afrika'ya Açılım Eylem Planı, T:C: Dışişleri Bakanlığı, II.Basım Ağustos, 1999.
- Ansprenger, Franz, Politische Geschichte Afrikas im 20. Jahrhundert, Beck, München, 1992.
- Berthélemy, Jean-Claude ve Söderling, Ludwig, L'Afrique Emergente, OCDE Etude de Centre du Développement, Paris 2001.
- Çaycı, Abdurrahman, Büyük Sahra'da Türk-Fransız Rekabeti (1858-1911), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995.
- Ferro, Marc, Le livre noir du Colonialisme, Hachette Littératures, Paris, 2004.
- Girardet, Raoul, L'Idée Coloniale en France, Hachette Littératures, Paris 2007.
- Gourévitch, Jean-Paul, La France en Afrique, Acropole, Paris 2006.
- Hazar, Numan, Turkey's Opening-up to Africa, ASAM Perspective, Center for Eurasian Studies, Ankara, August 2008.
- Hazar, Numan, Turkish Policy of Opening Up to Africa, Center for Strategic Studies, Khartum, 1999.
- Hazar, Numan, La Politique d'Ouverture de la Turquie vers le Continent Africain, Université de Yaoundé II, Institut des Relations Internationales, Yaoundé 2000.
- Hazar, Numan, Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri, Uluslararası Stratejik Araştırma Kurumu (USAK), Ankara 2011.
- Histoire Générale de l'Afrique, Volume IV, l'Afrique de XIe au XVIe Siècle, et Tome V, l'Afrique de XVIe au XVIIIe Siècle, Paris: Présence Africaine /Edicef/UNESCO, 1991.
- Holt, P.M., A Modern History of the Sudan, Weidenfeld and Nicolson, London 1963.
- Iliffe, John, Les Africains, Histoire d'un Continent, Flammarion, Paris, 1997.
- Jolly, Jean, Histoire du Continent Africain, Tome 2, Harmattan, Paris 1996.
- Kaddache, Mahmoud, L'Algérie durant la Période Ottomane, Office des Publications Universitaires, Alger 1998.
- Karpat, Kemal H., The Politicization of Islam, Oxford University Press, Newyork 2001.
- Kavas, Ahmet, Osmanlı- Afrika İlişkileri, Kitabevi, İstanbul 2011.
- Ki-Zerbo, Joseph: Histoire de l'Afrique Noire, Librairie A. Hatier, 2008.
- Manceron, Gilles, Marianne et ses Colonies, Editions la Découverte, Paris 2003.
- Michler, Walter, Afrika Wege in die Zukunft, Horlemann, Unkel/Rhein, 1995.
- Orhonlu, Cengiz, Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti: Habeş Eyaleti, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1996.
- Topuz, Hıfzı, Kara Afrika, Milliyet Yayınları, İstanbul 1971.
- Wesseling, Henri, Le Partage de l'Afrique, Editions Denoël, Paris 1996.